

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXX (2/2023)

nadesłany: 25.07.2023 r. – przyjęty: 26.09.2023 r.

Jakub KOŚCIÓŁEK*
Jadwiga ROMANOWSKA**

Tabu wokół seksualności polskiej młodzieży – próba diagnozy zjawiska

**Taboos surrounding the sexuality of Polish youth –
an attempt to diagnose the phenomenon**

Abstrakt

Wprowadzenie. Seksualność młodzieży to w Polsce temat tabu. Pozostawienie młodzieży bez edukacji seksualnej, bagatelizowanie i zniekształcanie istoty rozwoju psychoseksualnego sprawia, że młode osoby nie rozumieją procesów zachodzących w ich ciałach, nie dysponują wiedzą o zdrowiu, normach, emocjonalności oraz budowaniu relacji i – wresz-

* **e-mail: jakub.kosciolek@uj.edu.pl**

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Instytut Studiów Międzykulturowych, Reymonta 4, 31-059 Kraków, Polska

Jagiellonian University, Faculty of International and Political Studies, Institute of Intercultural Studies, Reymonta 4, 31-059 Kraków, Poland

ORCID: 0000-0001-8434-2574

** **e-mail: jadwiga.romanowska@uj.edu.pl**

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Instytut Studiów Międzykulturowych, Reymonta 4, 31-059 Kraków, Polska

Jagiellonian University, Faculty of International and Political Studies, Institute of Intercultural Studies, Reymonta 4, 31-059 Kraków, Poland

ORCID: 0000-0002-7588-2373

cie – nie rozumieją własnej seksualności. W rezultacie młodzież ponosi tego koszty zarówno emocjonalne, jak i behawioralne.

Cel. Tekst, przywołując najważniejsze pozycje z zakresu omawianej tematyki, ma na celu zarysowanie – najistotniejszym zdaniem autorów – wątków związanych z seksualnością młodzieży, które wciąż niewystarczająco są poruszane w dyskursie naukowym i edukacyjnym.

Materiały i metody. Analiza danych zastanych – artykułów naukowych, monografii oraz raportów z badań.

Wyniki. Autorzy sygnalizują pola badawcze, które należałoby pogłębić rzetelnymi badaniami empirycznymi, takie jak: edukacja seksualna, dostęp młodzieży do pornografii, przemoc na tle seksualnym, ryzykowne zachowania dzieci i młodzieży, zagadnienie młodzieży LGBT+, a wreszcie niemal całkowicie pomijany wątek seksualności młodzieży z niepełnosprawnościami.

Słowa kluczowe: seksualność, młodzież, edukacja seksualna, tabu społeczne, seksualizacja.

Abstract

Introduction. Youth sexuality remains a taboo in Poland. Leaving young people without sexual education, downplaying and distorting the essence of psychosexual development results in a lack of understanding of the processes occurring in their bodies, a lack of knowledge about health, norms, emotional aspects, and building relationships, and ultimately, a lack of understanding of their own sexuality. As a consequence, young people bear both the emotional and behavioural costs of these shortcomings.

Aim. This text aims to outline the most essential themes related to youth sexuality, which are still insufficiently addressed in the academic and educational discourse by referring to the most important papers within the discussed topic.

Materials and methods. The study involves desktop research, including academic articles, monographs, and research reports.

Results. The authors signal research fields that should be deepened through reliable empirical studies, such as sexual education, access to pornography, sexual violence, risky behaviours of children and adolescents, the issue of LGBT+ youth, and lastly, the almost entirely overlooked subject of youth sexuality of people with disabilities.

Keywords: sexuality, youth, sexual education, social taboo, sexualization.

Seksualność młodzieży wciąż jest w Polsce tematem tabu. Tabu to dotyczy przede wszystkim osób dorosłych oraz instytucji, takich jak szkoła, które temat seksualności

odsuwają niejako na dalszy plan, uznając, że młodzi ludzie nie powinni interesować się seksem, a tym bardziej podejmować aktywności seksualnej. Jak zostanie ukazane w niniejszym artykule, nie oznacza to, że dla młodych ludzi kwestie związane z seksualnością są nieistotne, i że ze względu na istniejące normy społeczne i obyczajowe takiej aktywności nie podejmują. Praktyczny brak edukacji seksualnej w polskiej szkole powoduje, że młodzi ludzie często pozbawieni są specjalistycznej wiedzy na temat rozwoju seksualnego człowieka i zdarza się, że podejmują zachowania ryzykowne. Mówi się wręcz o istnieniu w naszym kraju modelu restryktywnego w podejściu do seksualności młodzieży, który:

[...] traktuje seksualność jako zagrożenie, obszar grzechu, patologii. Głównym celem działań w tym modelu jest zapobieganie potencjalnemu złu poprzez izolowanie dziecka od bodźców mogących się chociażby kojarzyć z seksualnością. Tematyka płci i seksualności nie jest obszarem informacji pomiędzy dorosłymi a dziećmi. [...] W ramach koncepcji rygorystycznej pojęcie rozwoju psychoseksualnego nie istnieje: kontakt z seksualnością możliwy jest dopiero po osiągnięciu dorosłości, a czasem dopiero po zawarciu małżeństwa (Jurczyk, Dąbkowska, 2022).

Niewiele jest badań naukowych na temat seksualności młodzieży i – na co należy zwrócić uwagę – badania dotyczące tej sfery podlegają krytycznej i opartej na braku odpowiedniej wiedzy ocenie (Jaczewski, 2014; Grabowska, 2017). Jak podkreśla Magdalena Grabowska:

Główny problem tego rodzaju badań ogniskuje się na klimacie społecznym w okresie ich przeprowadzania oraz spodziewanych reakcjach na ich wyniki. W Polsce sfera seksualna należy raczej do tematów tabu, zaś realizowane projekty badawcze dotyczą w szczególności jej wymiaru publicznego (Grabowska, 2017).

Szczególnie doskwiera brak badań i publikacji dotyczących cyfryzacji życia społecznego młodzieży oraz takich, które badają wpływ, jaki mają nowe technologie – w tym multimedialność smartfonów oraz stała obecność młodzieży w sieci – na ich wiedzę o płciowości i współżyciu oraz skonkretyzowane już zachowania seksualne. Skąpość wiedzy w tym przedmiocie wiąże się również z tabuizacją tej sfery życia w polskim dyskursie społecznym i pedagogicznym. Jak podkreślają niektórzy badacze:

Tabu seksualne rozumiane jest jako zakaz podejmowania tematów związanych ze sferą życia seksualnego. Przystawianie tabu seksualnego przez dzieci wiąże się z obserwacją zachowań dorosłych podczas podejmowania kwestii seksualności. Młody człowiek łączy przekazywaną treść z emocjami wyrażanymi przez

dorosłych, co powoduje, że może traktować ten obszar jako wstydlivy, wstrętny (Gorajska, Kuik, Laube, Liszewska, Madej, 2018).

Także obecność edukacji seksualnej w polskiej szkole wywołuje kontrowersje. Polityczni przeciwnicy jej wprowadzenia uzasadniają swoje przekonania rzekomą seksualizacją dzieci i młodzieży przez osoby prowadzące tego typu zajęcia, promowaniem złych oraz niewłaściwych postaw, a także zachęcaniem dzieci przez edukatorów do podejmowania aktywności seksualnej (Jąderek, 2022). Temat ten pojawia się dość często w debacie publicznej, stanowiąc niejednokrotnie element około kampanijnych sporów politycznych. Odnosi się jednak wrażenie, że dyskusja ma charakter instrumentalny, pozamerytoryczny, służący doraźnym zyskom politycznym lub „przykryciu” innych palących problemów społecznych. Temat seksualizacji dzieci przez organizacje pozarządowe, w szczególności równościowe i działające na rzecz społeczności LGBT+, często gościł na forum mediów publicznych (Szot, 2020). Obecnie edukacja seksualna jest realizowana poprzez nieobowiązkowy przedmiot wychowanie do życia w rodzinie (WdŻ). Zajęcia te niejednokrotnie realizowane są nieregularnie, podczas zastępstw lub w soboty, co może zniechęcać uczniów do udziału w nich. Ich negatywna ocena przez uczniów wiąże się głównie z przekazywaniem przez nauczycieli własnych poglądów zamiast rzetelnej wiedzy (Grabowska, 2017), choć niektóre badania wskazują, że dało się zaobserwować pozytywne rezultaty regularnego uczestnictwa w nich, głównie u chłopców (Komorowska-Pudło, 2015). Także podręczniki do WdŻ spotykają się z krytyką badaczy:

Mimo podejmowania przez podręczniki wielu ważnych tematów dotyczących rozwoju człowieka w rodzinie i społeczeństwie, przedstawiane tam treści dotyczące seksualności nie są oparte na najnowszych doniesieniach wiedzy medycznej i seksuologicznej. Częściowo pojawiają się zbyt późno, by ochronić dzieci przed wykorzystaniem przez dorosłych, a także powielają, umacniają stereotypy dotyczące seksualności kobiet i mężczyzn (Gorajska, Kuik, Laube, Liszewska, Madej, 2018).

Młodzi ludzie dostrzegają potrzebę odbywania takich zajęć, ale nie w tej formie, w jakiej są prowadzone. Narzekają na źle przygotowaną kadre, zażenowanie prezentowane przez nauczycieli w trakcie zajęć, brak interesujących tematów (Czarniak, Wasilewski, 2015). Jak podkreśla Alicja Jeznach: „Zajęcia te bywają anachroniczne i nie odpowiadają posiadanej już przez młodych ludzi wiedzy, nie uwzględniają ich doświadczeń i zainteresowań, nie odpowiadają na ich potrzeby i dlatego są odbierane jako nudne” (2020). W dyskusjach na temat edukacji seksualnej myli się często dwa pojęcia: *wychowanie* i *uświadamianie seksualne*.

Wychowanie jest procesem ciągłym, często nieświadomym, trwającym od urodzenia i realizowanym przez rodzinę, a w dalszej kolejności szkołę i środki masowego przekazu. W szkole najistotniejszą rolę odgrywają w tym względzie nauczyciele i środowisko rówieśnicze (Jaczewski, 2014). Środowiska katolickie, sprzeciwiające się szkolnej edukacji seksualnej postulują, aby to rodzina była odpowiedzialna za edukację seksualną. Jednak większość rodziców nie czuje się kompetentna w tym zakresie. Jak podkreśla Izabela Jąderek:

Badania przeprowadzone przez CBOS w 2019 r., pokazały, że większość badanych (74%) nie zgadza się z opinią o demoralizującym wpływie edukacji seksualnej na dzieci. Dodatkowo 70% dorosłych Polek i Polaków nie dostrzega związku edukacji seksualnej z wczesnym rozpoczęciem życia seksualnego oraz rozbudzeniem w dzieciach zainteresowania seksem (Jąderek, 2022).

To, co należy podkreślić, to fakt, że aż 88% rodziców zgadza się na obecność edukacji seksualnej w polskiej szkole (Jaczewski, 2014). Wydaje się, że może to być następstwem zmiany sposobu funkcjonowania rodzin i mniejszego zaangażowania we wspólne spędzanie czasu, a także przeniesienia znacznej liczby relacji społecznych młodzieży do świata wirtualnego. Proces ten sprzyja przerzucaniu odpowiedzialności za różne elementy wychowania na instytucje kształcące dzieci i młodzież.

Współczesne pokolenie nastolatków w sposób wyraźny oddzieliło seksualność od aspektu związanego z reprodukcją, co widać między innymi we wskaźnikach stosowania środków antykoncepcyjnych. W funkcjonowaniu młodych dorosłych nastąpiła też dysocjacja aktywności seksualnej od instytucji małżeństwa (Grabowska, 2017). Obserwuje się odejście od tradycyjnych, bazujących na normach religijnych wzorów postępowania, instrumentalizację i uprzedmiotowienie partnera relacji seksualnych, liberalizację i osłabienie kontroli społecznej, w tym kontroli rodziców. Następuje konwergencja ról męskich i kobiecych, która jest widoczna w sferze ubioru i zachowań – zwłaszcza wśród młodzieży – oraz „seksualizacja dziewczęństwa”, która przejawia się m. in. w przejmowaniu przez dziewczęta inicjatywy w nawiązywaniu relacji intymnych (Izdebski, 2020). Pozostawienie młodzieży bez edukacji seksualnej, bagatelizowanie istoty rozwoju psychoseksualnego sprawia, że młode osoby nie rozumieją procesów zachodzących w ich ciałach, nie dysponują wiedzą o swoim zdrowiu, normach, emocjonalności oraz budowaniu relacji erotycznych. W rezultacie młodzież ponosi koszty emocjonalne: zagubienie, wstyd i lęk, oraz inne koszty psychiczne w postaci nieświadomego wzmocnienia negatywnych stereotypów oraz przekonań na temat własnej i odmiennej płci czy ról płciowych. Dodatkowa presja wywierana przez środowisko rówieśnicze sprawia, że część nastolatków jest przekonana, że ich rówieśnicy są bardziej aktywni seksualnie niż w rzeczywistości, i tym

samym angażuje się w różne formy aktywności seksualnej, nie będąc na to przygotowana psychicznie (Jąderek, 2022). Obserwuje się też zjawisko rozszczepienia dojrzwania, czyli wcześniejsze osiągnięcie dojrzałości biologicznej, a znacznie późniejsze uzyskiwanie dojrzałości emocjonalnej, moralnej, społecznej oraz samodzielności ekonomicznej (Izdebski, 2020). Joanna Pacewicz-Biegańska (2013) zjawisko opóźniania się dojrzwania psychicznego oraz późnego osiągnięcia dojrzałości społecznej i ekonomicznej nazywa *akceleracją*. Można przyjąć, że młodzież współcześnie osiąga dojrzałość biologiczną około czternastego roku życia (Jaczewski, 2014). Zmniejszają się różnice pomiędzy chłopcami, a dziewczętami w zakresie aktywności seksualnej. Dziewczeta równie często co chłopcy podejmują aktywność, wzrasta też grupa nastoletnich dziewcząt inicjujących życie seksualne w coraz młodszym wieku (Komorowska-Pudło, 2015). Warto jednak zauważyć, że młode kobiety pytane o odczucia, jakie towarzyszą ich inicjacji i pierwszym stosunkom płciowym podają, że zdolność odczuwania satysfakcji seksualnej psuje im lęk przed ciążą oraz poczucie, że robią coś złego (Jaczewski, 2014). Na seksualność młodych ludzi oddziałuje norma religijna, która obejmuje system wartości, poglądy i zasady, wyznaczone przez wiarę, przekazywane z pokolenia na pokolenie w obrębie danej rodziny (Żyłkowska, 2021). W obszarze deklarowanych zachowań seksualnych nie stwierdzono występowania różnic międzypłciowych w pomiarze częstości współżycia seksualnego czy stosowania antykoncepcji. Przeciętnie młodzi ludzie deklarują odbywanie od dziesięciu do czternastu aktów seksualnych miesięcznie. Podczas czego 68,9% badanych stosuje antykoncepcję.

Większość badanych młodych ludzi przejawia umiarkowany poziom wiedzy na temat seksualności (wynik wysoki osiągnęło 26,7% badanych, zaś wynik niski – 15%). Najwyższy poziom wiedzy badani wykazują na temat antykoncepcji, zaś najniższy – w zakresie anatomii układu rozrodczego oraz przebiegu reakcji seksualnych (Grabowska, 2017). Źródłem wiedzy o seksualności dla młodzieży są: fora i blogi internetowe (81%), znajomi (69%), publikacje pozaedukacyjne, takie jak czasopisma młodzieżowe, seriale (64%) i pornografia (45%). Tak wysoki udział kanałów pozamerytorycznych, a często wręcz szkodliwych, odrealniających relacje seksualne (jak np. pornografia) ma trwałe konsekwencje dla sposobu postrzegania seksu przez młodzież oraz ich poglądy dotyczące granic w relacjach intymnych. Szczególnie, że z usług specjalistów skorzystało 8%, a na edukację ze strony rodziny (28%) i szkoły (32%) mógł liczyć ledwie co trzeci pytany (Jeznach, 2020). Ogólny poziom wiedzy młodzieży na temat seksualności nie jest wysoki, choć dość dobrze orientuje się ona w dostępnych na rynku środkach antykoncepcyjnych (Czarniak, Wasilewski, 2020). Trzeba też zauważyć, że środowisko rodzinne stanowi pierwsze źródło informacji o zachowaniach typowych ze względu na płć. Od samego początku rodzice postrzegają i traktują swe nowo narodzone dzieci różnie, w zależności od ich płci. Młodzi ludzie rzadko jednak zwrac-

cają się do rodziców, aby dowiedzieć się czegoś o seksualności. Jak podkreśla Maria Woźniak (2017): „Poprzez świadome omijanie tematu seksualności podawany jest dzieciom scenariusz wiążący cielesność i seks z czymś, o czym się nie rozmawia, co stanowi tabu społeczne”. Rozmowy z rodzicami o seksualności charakteryzuje często brak swobody i uczucie zakłopotania. Jak podkreśla A. Jeznach (2020): „Tak fundamentalny temat, jaki stanowi własna seksualność, jest zgłębiany najczęściej w gronie rówieśniczym lub za pomocą Internetu”.

Badacze i badaczki zwracają uwagę zarówno na pozytywne, jak i negatywne skutki wpływu środków masowego przekazu na młodych ludzi (Łukaszek, 2013; Dobosz, 2021). Szczególnie istotny – ze względu na jego dostępność, niskie koszty, a przede wszystkim anonimowość – jest tym kontekście Internet. Młodzież ma z reguły możliwość korzystania z mediów we własnym pokoju, za zamkniętymi drzwiami, bez kontroli – co w przypadku sfery seksualnej jest szczególnie ważne (Lew-Starowicz, 2002; Łukaszek, 2013). Większość reklam, teledysków, zdjęć, nagrań na mobilnych aplikacjach czy w kanałach mediów społecznościowych – zwłaszcza tych skierowanych do młodych osób – odnosi się do cielesności i erotyzmu, a co za tym idzie, zachęca młodych do pokazywania i podkreślania swojej seksualności (Nowak, 2022). Analiza medialnych reprezentacji miłości ukazuje, że są one sprowadzane do czysto biologicznych aspektów, rzadko dotyczą uczuć i skupiają się na wątku uniknięcia ciąży w młodym wieku (Dobosz, 2021). Warto zwrócić również uwagę na internetowe fora dotyczące sfery seksualnej (Szpunar, 2011). Tabuizację problemu świadomego i zdrowego korzystania przez młodzież z zasobów sieci mogą pogłębić przygotowywane zmiany prawa. Zgodnie z planami legislacyjnymi dostęp do pornografii ma mieć charakter reglamentowany, a ustawa, która ma te ograniczenia wprowadzić forsowana jest jako propozycja powszechnego ruchu obywatelskiego na rzecz ochrony dzieci przed demoralizacją. Prace nad zmianami prawnymi odbywają się bez udziału samej młodzieży. Są wreszcie niemożliwe do realnej egzekucji, gdyż pornografia nie jest obecna wyłącznie w serwisach typowo erotycznych, ale również na popularnych platformach społecznościowych takich jak *Twitter*, *Discord* czy *vimeo*. Upolitycznienie życia seksualnego nastolatków nie wpływa zatem korzystnie na rozwiązywanie ich realnych problemów w tej sferze życia. A tych jest coraz więcej.

Wśród młodych ludzi często spotyka się przejawy przemocy międzyplciowej lub motywowanej płcią właśnie. Wedle deklaracji uczniów i uczennic tego rodzaju rówieśniczej przemocy każdego lub prawie każdego dnia doświadczą ponad połowa młodych ludzi. Jak wynika z badań:

Najczęściej jest to przemoc w formie werbalnej, ale doświadczają oni też przemoc fizycznej, psychicznej, relacyjnej, materialnej, seksualnej. Co trzecia badana osoba doświadczą naruszenia przestrzeni intymnej poprzez różne formy niechcia-

nego dotyku. 1/3 badanych jest często narażana na niechciane treści o charakterze seksualnym czy pornograficznym (Chmura-Rutkowska, 2019).

Zastanawiające jest, że stosunkowo rzadko mówi się o przemocy o charakterze seksualnym, do której tak często dochodzi w szkołach. Natalia Jurkiewicz (2023) uważa, że: „Dorośli, zarówno nauczyciele, jak i rodzice, alarmujące zachowania nazywają często naturalnymi elementami formowania się relacji między chłopcami a dziewczynkami lub w ramach danej płci”. Jako jeden z powodów takiego stanu rzeczy wymienia się też erotyzowanie obrazów przemocy (Dobosz, 2021). Dzieje się to w kontekście pornografii, filmów, gier, teledysków zawierających obrazy męskiej przemocy wobec kobiet. Następuje skojarzenie przemocy z czymś seksownym, a cierpienie kobiet jest w tym wypadku marginalizowane (Małyszko, 2013). Młodzi ludzie przejawiają umiarkowanie silną tendencję do stosowania stereotypów płci. Warto tu jednak zauważyć, że przeważa tendencja do stosowania stereotypów kobiecości (Grabowska, 2017). Z drugiej strony zwraca się również uwagę na promowanie przez media sekspozytywności, czyli zwracania uwagi na to, że czerpanie przyjemności z satysfakcjonującego życia intymnego i relacji z drugim człowiekiem to niezwykle ważna część naszego życia (Dobosz, 2021).

Ważnym wątkiem, który należy poruszyć w kontekście mediów cyfrowych, jest kontakt nieletnich z pornografią. Badania z 2015 roku pokazały, że w Polsce prawie 1/3 dzieci w wieku 7–18 lat (32%), korzystających z Internetu za pomocą komputera, miała kontakt z erotyką i pornografią (PBI, 2015). Wyniki badań z 2017 roku pokazują, że spośród dzieci i młodzieży w wieku 11–18 lat 43% miało kontakt z materiałami pornograficznymi i seksualizującymi (Makaruk, Włodarczyk, Michalski, 2017). 18% dzieci i młodzieży w wieku 11–18 lat co najmniej raz w tygodniu ma kontakt z pornografią (Makaruk, Włodarczyk, Michalski, 2017). Jak podkreśla Karolina Nowak (2022) na stronach pornograficznych:

[...] kreuje się zupełnie nową, odrealnioną erotyczną rzeczywistość. W takich warunkach, będąc torpedowanym zafalszowanymi obrazami świata damsko-męskich relacji niezwykle łatwo się pogubić i niezwykle trudno później odnaleźć w prawdziwym świecie ludzkich związków, relacji i bliskości.

Dostęp do pornografii to tylko jeden z problemów, które wiążą się z seksualnością młodych ludzi. Tabuizacja zachowań seksualnych młodzieży powoduje zresztą często pomijanie tematu wytwarzania materiałów pornograficznych przez samą młodzież i to zarówno w wymiarze partnerskim (np. poprzez *sexting*), jak i komercyjnym (wideoczaty, np. *Onlyfans*). O skali zjawiska praktycznie nic nie wiadomo, gdyż w polskich realiach podejmowanie badań na ten temat objęte jest bardzo sil-

nym tabu. Innym poważnym problemem jest podejmowanie ryzykownych zachowań seksualnych.

Według raportów organizacji pozarządowych najważniejszymi i najczęstszymi ryzykownymi zachowaniami seksualnymi młodzieży są: „podejmowanie wczesnej aktywności seksualnej oraz podejmowanie tej aktywności bez odpowiedniego zabezpieczenia (...), jak również *sexting* (przesyłanie treści o charakterze erotycznym przez telefon lub Internet) oraz *grooming* oznaczające (uwodzenie przez Internet)” (Jąderek, 2022) czy *upskirting*, czyli robienie zdjęć bielizny i intymnych części ciała dziewcząt chodzących w sukienkach lub spódniczkach (Jurkiewicz, 2023). *Sexting* wśród młodzieży to sposób na zakomunikowanie, że jest się aktywnym seksualnie, to również forma flirtu i bezpiecznego seksu, który zastępuje kontakt fizyczny (Adamczyk i in., 2022). Zjawiskiem, które pojawiło się w ostatnich latach wśród młodzieży jest *slut-shaming*, czyli różne formy poniżania, piętnowania, zawstydzania dziewcząt w związku z ich faktyczną lub rzekomą aktywnością seksualną. Jest ono wymierzone głównie w dziewczęta wychodzące poza tradycyjne stereotypy dotyczące zachowań w sferze seksualności (Chmura-Rutkowska, 2019). Zauważalny jest też powszechny problem seksualizacji i wulgaryzacji języka młodzieży.

Rozpoczęcie współżycia często wiąże się z piciem alkoholu lub używaniem innych substancji psychoaktywnych, przy tym bez używania środków antykoncepcyjnych. Kontakty seksualne po spożyciu alkoholu dotyczą 23% nastolatków, a po spożyciu narkotyków 3,5%. Stosunkowo rzadko dochodzi do ryzykownego zachowania seksualnego, wyrażonego poprzez seks z przypadkową osobą – 5,5%, podobnie sytuacja ma się z grupowymi zabawami seksualnymi (3,2%), co przeczy przekazom medialnym, wyolbrzymiającym to zjawisko. W ostatnich latach zauważa się podejmowanie coraz częściej ryzykownego zachowania seksualnego, jakim jest uprawianie seksu z osobą zarażoną wirusem HIV lub inną chorobą weneryczną. Coraz częstszym problemem stają się także niepożądane ciążę wśród nastolatek oraz zwiększona liczba odnotowanych chorób przenoszonych drogą płciową (Czarniak, Wasilewski, 2015). Problemem staje się również uprawianie przez młodzież seksu z wieloma partnerami, często na raz, podczas imprez, pod wpływem środków ograniczających percepcję i świadome podejmowanie decyzji, w tym przyzwalających na określoną aktywność.

Omawiając zagadnienie tabuizacji seksualności młodzieży w Polsce należy poruszyć także kwestię młodzieży LGBT+. Jak zauważają Mikołaj Winewski i Katarzyna Malinowska:

W programach nauczania tematyka tożsamości płciowej i orientacji seksualnej jest poruszana rzadko, odpowiednio około 15% i 34% młodych osób LGBT+ miało w szkole lub na uczelni zajęcia poruszające te zagadnienia. Jednak, gdy pojawiały się takie treści w programie, w większości przedstawiane były w po-

zytywny lub neutralny sposób, jedynie około 23% młodych osób LGBT+, które miały takie zajęcia, stwierdziło, iż nieheteronormatywna orientacja lub nieci-splciowa tożsamość przedstawiane były negatywnie (Winiewski, Malinowska, 2021, s. 299).

Mimo to młodzież LGBT+ w Polsce jest grupą szczególnie narażoną na przemoc. Za niezwykle niepokojące uznać należy homofobiczne wypowiedzi przedstawicieli instytucji państwowych (Winiewski, Malinowska, 2021). Autorzy raportu zauważają, że:

Ma to ogromne znaczenie, gdyż, jak pokazują badania, klimat szkoły – wsparcie instytucjonalne lub jego brak – ma ogromny wpływ na funkcjonowanie młodzieży LGBT+. Wsparcie ze strony instytucji ma pozytywny wpływ na samoocenę i osiągnięcia szkolne młodych osób nieheteronormatywnych oraz w znacznym stopniu zapewnia bezpieczniejsze środowisko oraz, co najważniejsze, niweluje efekt uprzedzeń na funkcjonowanie młodzieży LGBT+5 (Winiewski, Malinowska, 2021, s. 282).

Wyniki badań nie pozostawiają złudzeń: 74,29% nastoletnich osób LGBT+ czuje się osamotnionych. Ponad jedna czwarta młodzieży szkolnej ma silne objawy depresji. 56,41% nastolatków LGBT+ uczących się w szkołach można zaliczyć do grupy osób spełniających kryteria depresji. Trzy czwarte młodzieży szkolnej przyznaje, że miewa myśli samobójcze (Winiewski, Malinowska, 2021). Przeszło jedna czwarta nastolatków LGBT+ przynajmniej raz uciekła z domu (26,07%). Szacunkowo jedna na dziesięć młodych osób LGBT+ została nakłoniona wbrew swojej woli do opuszczenia miejsca zamieszkania (9,72%) (Winiewski, Malinowska, 2021). Przemoc homofobiczna i transfobiczna wobec młodzieży jest znacząco większa niż wobec dorosłych (o 10%). Przemocy werbalnej doświadcza 64,53% osób uczących się, gróźb – 48,34%, wandalizmu i odmawiania 35,65%, przemocy fizycznej – 18,23%, a przemocy seksualnej 26,13% (Winiewski, Malinowska, 2021). Za jedną z form transfobicznej i homofobicznej przemocy rówieśniczej uważa się także *wyoutowanie*. Może mieć ono również miejsce w wyniku działania grona pedagogicznego (Winiewski, Malinowska, 2021). Uczniowie uważają, że przemoc ze względu na płeć i molestowanie to bardzo dotykający ich problem, który jednak uczą się akceptować jako element szkolnego życia (Chmura-Rutkowska, 2019).

Niezwykle skomplikowana jest sytuacja młodych transplciowych osób mieszkających w Polsce. Jediną dopuszczaną przez polskie prawo możliwością prawnej korekty płci jest „wystąpienie przez osobę zainteresowaną z powództwem o ustalenie na podstawie art.189 kodeksu postępowania cywilnego” (Rozbicka, 2020; Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296)).

Powództwo należy wytoczyć przeciwko rodzicom osoby transseksualnej, a w sytuacji ich braku, przeciwko kuratorowi wyznaczonemu przez sąd (Rozbicka, 2020; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 r., sygn. akt: III CZP 118/95, LEX nr 9240). Dzięki prawomocnemu wyrokowi w sprawie można dokonać zmiany w akcie urodzenia. W przypadku osób małoletnich doprowadza to do paradoksalnej sytuacji, w której rodzic dziecka (występujący w jego imieniu) występuje przeciwko samemu sobie. Należy też zauważyć za Wiktorem Dynarskim, że:

O transplciowej młodzieży nie mówi się także w kontekście innych aspektów – bezpieczeństwa zarówno w szkole, jak i w szeroko rozumianych grupach rówieśniczych, ochronie przed przemocą psychiczną, fizyczną czy seksualną (w tych aspektach chodzi również o ochronę przed najbliższymi, wliczając w to opiekunów prawnych i dalszą rodzinę). Ponadto nie jest znana sytuacja młodych osób transplciowych przebywających w zakładach opiekuńczych, poprawczych czy w domach dziecka (Dynarski, 2016).

Ostatnim ważnym problemem, na jaki również należy zwrócić uwagę, jest kwestia seksualności młodzieży z niepełnosprawnościami (Jurczyk, Dąbkowska, 2022). Tabu związane z seksualnością osób z niepełnosprawnościami pozostawia pustkę spowodowaną brakiem danych, które pozwoliłyby rzetelnie omówić tę tematykę. Deseksualizacja stanowi bowiem normę w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami, co łączy się również z wykluczeniem tej grupy ze społecznej sfery seksualnej (Wos, Baczała, 2020). Zagadnieniem, które warto naświetlić jest przemoc seksualna wobec młodzieży z niepełnosprawnościami. Brakuje jednak danych jakościowych i ilościowych, które mówiłyby o skali zjawiska. Brak jest systemowych programów zapobiegania temu procederowi wymierzonemu w osoby z niepełnosprawnościami (Jurczyk, 2019). Nie są też zbierane statystyki dotyczące liczby przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością z podziałem na wiek, płeć, rodzaj i stopień niepełnosprawności (Żardecka, 2022). Anna Żardecka, analizując nieliczne dostępne dane dotyczące tej kwestii, zauważa:

W raporcie podsumowującym działalność Państwowej Komisji ds. Pedofilii podano, że spośród co najmniej 361 dzieci w wieku do 15 r.ż., których sprawy związane z pokrzywdzeniem przestępstwem seksualnym prowadziła Komisja, 22% ujawniało cechy niepełnosprawności intelektualnej (Żardecka, 2022; PKDP, 2021).

Te informacje sygnalizują jedynie skalę problemu, pozostawiając ogromny niedosyt. Zagraniczne opracowania dotyczące wykorzystywania seksualnego dzieci z niepełnosprawnościami wskazują na powiązanie go z czynnikami ryzyka takimi jak: sytuacja

ubóstwa, nadużywanie substancji psychoaktywnych i separacja rodziców (Żardecka, 2022). W Polsce również powinny zostać przeprowadzone badania uwzględniające te wątki. W innym wypadku nie zgłębimy przyczyn i nie wypracujemy efektywnego systemu przeciwdziałania omawianym zjawiskom.

Zakończenie

Życie seksualne młodzieży od dłuższego czasu odrywa się od konserwatywnych wzorców nakazujących wiązanie tej sfery życia z małżeństwem i rodzicielstwem, a co za tym idzie naraża młodzież na szereg problemów, które wynikają z takiego przekształcenia. Tabuizacja zachowań seksualnych młodzieży i rygoryzm panujący w dyskursie publicznym o życiu seksualnym człowieka, a także wypieranie z programów kształcenia młodzieży rzetelnych źródeł wiedzy o seksualności nie sprzyjają rozwiązywaniu problemów w tym obszarze. Tymczasem wiedza zgromadzona o zachowaniach seksualnych młodzieży – w tym tych rzeczywiście lub potencjalnie niebezpiecznych – nakazuje przełamywanie tabu oraz wskazuje na konieczność uruchomienia nowych i przekształcania dotychczasowych kanałów wiedzy o seksualności jako dziedziny, która służy przede wszystkim zdrowiu psychoseksualnemu dojrzewających ludzi. Bez odtabuizowania dyskursu o zachowaniach seksualnych dzieci i młodzieży nie poradzimy sobie z problemami powstającymi na styku relacji płciowych, wzrastającej identyfikacji młodych ludzi z mniejszościami seksualnymi, czy kwestią rozwoju psychoseksualnego osób z niepełnosprawnościami. Potrzebujemy takiego otwarcia i odejścia od rygorystycznego, prohibicyjnego spojrzenia na seks dzieci i młodzieży, aby zacząć i kontynuować rzetelne badania nad tym zjawiskiem, gdyż poznanie współczesnych problemów prowadzi do wypracowania rozwiązań, które są aktualne i właściwe dla zapewnienia wysokiego poziomu opieki psychoseksualnej jako materii zdrowia publicznego. Tabuizacja nie powoduje, że problemy dzieci i młodzieży znikają, nie przerywa aktywności seksualnej, lecz powoduje, że akcent edukacyjny przejmowany jest nie przez ekspertów, lekarzy, instytucje pomocowe, lecz rówieśników, Internet i media społecznościowe, co często prowadzi do mnożenia problemów oraz częstszego podejmowania zachowań ryzykownych lub patologicznych.

Bibliografia

Adamczyk, D., Adamczyk-Bębas, W., Bębas, S. (2022). *Dzieci i młodzież w cyberprzestrzeni. Wyzwania – Profilaktyka – Wychowanie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

- Chmura-Rutkowska, I. (2019). *Być dziewczyną – być chłopakiem i przetrwać: Płeć i przemoc w szkole w narracjach młodzieży*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Czarniak, M., Wasilewski, M. (2015). Ryzykowne zachowania seksualne – konsekwencje i profilaktyka w opinii młodzieży licealnej. W: J. Stanek (red.), *Szkola – uczniowie – nauczyciele: Elizjum czy Tartar. Rzecz o współczesnej, (nie)amorficznej przestrzeni edukacyjnej* (ss. 85–108). Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Dobosz, D. (2021). *Kobiecość i męskość w popkulturze z perspektywy młodych dorosłych. Studium jakościowe*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Dragan, W. Ł., Iniewicz, G. (red.). (2020). *Orientacja seksualna. Źródła i konteksty*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Dynarski, W. (2016). Gdy system nie ma nic do zaoferowania: Potrzeby transpłciowej młodzieży w Polsce i sprostanie im. W: I. Jąderek, A. M. Kłonkowska (red.), *Transpłciowa młodzież w szkole. Raport z badań* (ss. 22–50). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Gorajska, M., Kuik, M., Laube, J., Liszewska, U., Madej, O. (2018). Edukacja seksualna w Polsce w kontekście promocji zdrowia seksualnego vs tabu seksualne. *Psychoseksuologia*, 4, 110–127.
- Grabowska, M. (2017). *Domowe i szkolne wychowanie seksualne a wybrane komponenty seksualności młodych dorosłych*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Izdebski, Z., Wąż, K., Dec-Pietrowska, J. (2020). Wychowanie seksualne. W: H. Liberska, J. Trempała (red.), *Psychologia wychowania. Wybrane problemy* (ss. 431–444). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jaczewski, A. (2014). *Seksualność dzieci i młodzieży: Pół wieku badań i refleksji*. Warszawa: Difin SA.
- Jeznach, A. (2020). „Zajęcia z edukacji seksualnej nie istnieją. Istnieją lekcje WDŻ-u”. Polska edukacja seksualna z perspektywy młodych ludzi. *Fabrica Societatis*, 4/2020, 101–119.
- Jąderek, I. (2022). Zdrowie seksualne młodzieży – wybrane zagadnienia. W: M. Sajkowska, R. Szredzińska (red.), *Dzieci się liczą 2022: Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce* (ss. 198–215). Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Jurczyk, M., Dąbkowska, M. I. (2022). *Seksualność dzieci i młodzieży – (nie)trudności pedagogiczne i psychoterapeutyczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Jurkiewicz, N. (2023). Przemoc seksualna wśród uczniów – zjawisko tabu. *Security in practice, b.n.*, 1–11.

- Kmieciak, B. (red.). (2020). *Seksualność i prawo*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Think & Make.
- Komorowska-Pudło, M. (2015). *Psychospołeczne uwarunkowania postaw młodzieży wobec seksualności*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Lew-Starowicz, Z. (2022). *Seks w sieci i nie tylko*. Kraków: Wydawnictwo Medyczne.
- Łukaszek, M. (2013). *Szorstka młodość. Socjalizacyjne wyznaczniki zachowań seksualnych młodzieży (na podstawie badań wychowanków Ochotniczych Hufców Pracy)*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Makaruk, K., Wójcik, S. (2012). *EU NET ADB: Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce*. Warszawa. Pobrane 24.07.2023 z <https://www.saferinternet.pl/images/stories/pdf/raport-eu-net-adb-pl-final.pdf>.
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Michalski, P. (2017). Kontakt dzieci i młodzieży z materiałami pornograficznymi i seksualizującymi: Analiza zjawiska na podstawie wyników ogólnopolskiego badania uczniów. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(3), 37–63.
- Małyszko, A. (2013). *Bestie i ofiary: Przemoc wobec kobiet w filmie współczesnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Nowak, K. (2022). Dzieci i młodzież w obliczu procesu seksualizacji. *Zeszyty Naukowe WSG*, 40, 205–221.
- Pacewicz-Biegańska, J. (2013). Przemiany seksualności nastolatków. *Przegląd Pedagogiczny*, 2, 108–118.
- Pierwszy Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, 2021. (2021). Pobrane 28.04.2023 z: https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf.
- Polskie Badania Internetu. (2015). *Diagnoza korzystania z internetu przez dzieci w Polsce*. PBI i Fundacja Dzieci Niczyje.
- Rozbicka, K. (2020). Prawne aspekty zmiany płci u dzieci. W: B. Kmiecik (red.), *Seksualność i prawo* (ss. 335–348). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Think & Make.
- Sajkowska, M., Szredzińska, R. (2022). *Dzieci się liczą: Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*. Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. Pobrane 24.07.2023 z: https://fdds.pl/_Resources/Persistent/d/c/3/0/dc3061e1723b-49503224bd0a968f493b7ae34935/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20Raport.pdf.
- Szot, L. (2020). Między wolnością a upolitycznieniem mediów publicznych. *Przegląd polityczny*, 2, 157–178.

- Szpunar, M. (2011). Sexting – nowe formy ekspresji seksualności w dobie Internetu i nowych technologii. W: M. Szpunar (red.), *Społeczne konteksty nowych mediów* (ss. 164–183). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wąż, K. (2011). Socjalizacja seksualna i przemiany w obyczajowości seksualnej młodzieży. W: Z. Izdebski, T. Niemiec, K. Wąż. (red.), *(Zbyt) młodzi rodzice* (ss. 56–72). Warszawa: Wydawnictwo TRIO.
- Winiewski, M., Malinowska, K. (2021). Młodzież LGBTQIA w Polsce. W: M. Winiewski, K. Świder (red.), *Raport za lata 2019-2020 Sytuacja społeczna osób LGBTQIA w Polsce* (ss. 281–300). Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii i Stowarzyszenie Lambda. Pobrane 28.04.2023 z: https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2021/12/Raport_Duzy_Digital-1.pdf.
- Wos, K., Baczała, D. (2020). Seksualność dziecka z niepełnosprawnością intelektualną z perspektywy bioekologicznej Urie Bronfenbrennera. *Prima Educatione*, 4, 47–57.
- Woźniak, M. (2017). Rola mediów i innych agend socjalizacji jako źródła wiedzy młodzieży o seksualności. *Adeptus. Pismo humanistów*, 10, 1–15.
- Żardecka, A. (2022). Dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami. W: M. Sajkowska, R. Szredzińska (red.), *Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce* (ss. 158–179). Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. Pobrane 24.07.2022 z: https://fdds.pl/_Resources/Persistent/e/a/8/3/ea83b11d1668a1ef8d2b9901ba4f7b4280ae42e2/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20Niepe%C5%82nosprawno%C5%9B%C4%87%20dzieci.pdf.
- Żyłkowska, A. (2021). *Granica między seksualnością a seksualizacją*. Pobrane 28.04.2023 z: <https://web.swps.pl/strefa-psyche/blog/16888-seksualnosc-a-seksualizacja-gdzie-lezy-granica?dt=1682681493815>.